

1

Great Smoky Mountains, midden negentiende eeuw

De eerste keer dat ik de zondeneter zag, was op de avond dat oma Forbes naar haar graf werd gedragen. Ik was erg jong en omdat oma mijn dierbaarste metgezel was, maakte ik me grote zorgen.

‘Niet naar de zondeneter kijken, Cadi,’ had mijn vader tegen me gezegd. ‘En vraag niet waarom.’

Omdat ik zo ernstig was gewaarschuwd, probeerde ik te gehoorzamen. Mama zei dat ik geplaagd werd door nieuwsgierigheid. Papa zei dat het gewoon koppige bemoeizucht was. Alleen oma, die een zwak voor me had, had het begrepen.

Zelfs de simpelste vragen stuitten op verzet. Als je ouder bent... Dat gaat je niet aan... Waarom stel je zo’n domme vraag? De zomer voordat oma overleed, was ik gestopt met vragen stellen. Als ik ooit antwoorden wilde vinden, zou ik die zelf moeten zoeken.

Oma was de enige die me leek te begrijpen. Ze zei altijd dat ik de zoekende geest van Ian Forbes had. Hij was mijn opa en oma zei dat het die geest was geweest, die hem over de oceaan had gedreven. Maar misschien was dat niet de volledige waarheid, want een andere keer zei ze dat het door de nieuwe wetten kwam waardoor er land werd ontruimd in Schotland.

Papa was het daarmee eens en vertelde me dat opa van zijn land was verdreven en op een boot naar Amerika was gezet, zodat er grasland zou zijn voor schapen. Dat was hem tenminste verteld, hoewel ik het nooit begreep. Hoe konden dieren meer waard zijn dan mensen? Oma was de vierde dochter van een arme ketellapper uit Wales en had geen vooruitzichten. Naar Amerika gaan was geen kwestie van kiezen. Het was bittere noodzaak. Toen ze net was aangekomen,

werkte ze voor een rijke heer in een deftig huis in Charleston. Ze zorgde voor zijn mooie, zwakke vrouw. Hij had haar ontmoet, was met haar getrouwd en had haar overgebracht uit Caerdydd.

De vrouw mocht oma erg graag. Ze kwam ook uit Wales en de jonge mevrouw verlangde naar huis. Oma was toen jong. Ze dacht dat ze een jaar of zeventien was geweest. Helaas werkte ze niet lang voor hen, want de dame stierf in het kraambed en de baby ook. De heer had toen geen kamenier meer nodig en de diensten die hij wel wilde, weigerde oma te bieden. Ze wilde nooit zeggen wat voor diensten dat waren. Ze zei alleen dat de man haar contract opzei en oma hartje winter aan haar lot overliet.

Het waren moeilijke tijden. Ze pakte al het werk aan dat ze kon krijgen om in leven te blijven en ontmoette in die tijd mijn opa. Ze trouwde met Ian Forbes ‘ondanks zijn aard’. Ik had mijn opa nooit gekend en kon dus niet oordelen over haar opmerking over hem, maar ik hoorde mijn ooms ooit eens lachen om zijn opvliegendheid. Oom Robert vertelde dat opa op de veranda aan de voorkant stond en op papa schoot. Niet een keer, maar twee keer vlak achter elkaar. Gelukkig was hij toen dronken geweest en was papa snel, anders zou ik nooit geboren zijn.

Opa Forbes stierf in een winter lang voordat ik werd geboren. Er was een zware storm opgestoken en hij was verdwaald op weg naar huis. Waar hij was geweest, zei oma niet. Dat was een van de dingen waar ik me het meest aan ergerde, dat ik maar een deel van het verhaal te horen kreeg en niet alles. Ik moest het verhaal zelf reconstrueren en daar deed ik jaren over. Sommige dingen kunnen beter worden verzwegen.

Toen ik haar vroeg waarom ze met zo’n wrede man was getrouwd, zei oma: ‘Zijn ogen waren zo blauw als een donkere lucht, liefje. Jij hebt ook zulke ogen, Cadi, net als je vader. En je hebt Ians doortastendheid. Moge God je bijstaan.’

Oma zei altijd dingen die ik niet begreep. ‘Papa zegt dat ik op u lijk.’

Ze wreef met haar knokkels zacht over mijn wang. ‘Je lijkt genoeg op me.’ Haar glimlach was treurig geweest. ‘Hopelijk niet in alle opzichten.’ Meer wilde ze niet over het onderwerp kwijt. Sommige vragen leken geen antwoord te kunnen verdragen.

De ochtend dat ze overleed, zaten we gewoon bij elkaar en keken we uit over het dal. Ze had naar achter geleund in haar stoel en over haar arm gewreven alsof die pijn deed. Mama liep door het huis. Oma’s gezicht vertrok toen ze inademde en ze keek vervolgens naar mij. ‘Geef je moeder tijd.’

Wat konden vier woorden pijn doen. Ze brachten alles boven wat er was geweest en wat de muur had opgetrokken die tussen mijn moeder en mij stond. Sommige dingen kunnen niet worden veranderd of ongedaan worden gemaakt.

Zelfs op die jonge leeftijd, ik was amper tien, strekte de toekomst zich somber voor me uit. Ik leunde met mijn hoofd tegen oma’s knie. Ik zei niets en putte zo veel mogelijk troost uit haar zoete aanwezigheid, niet vermoedend dat zelfs dat me spoedig zou worden ontnomen. Als ik nu kon teruggaan en dingen kon veranderen zodat ik niet zo’n tijd van wanhoop had hoeven meemaken, zou ik dat dan doen? Nee. Want God heeft zijn hand op mij gelegd, zelfs voor ik wist wie Hij was of zelfs dat Hij bestond.

In het afgelopen jaar had ik geleerd dat tranen niet hielpen. Soms zit pijn gewoon te diep. Leed kan niet verdwijnen, zoals regen die het stof van een dak wegspoelt. Verdriet kent geen uitwissing, geen verlichting... er komt geen einde aan.

Oma legde haar hand op mijn hoofd en begon me te aaien alsof ik een van de jachthonden was die onder onze veranda sliepen. Ik vond het fijn. Er waren dagen dat ik wenste dat ik een van de jachthonden was waar papa zo dol op was. Mama raakte me nooit

meer aan en papa ook niet. Ze zeiden niet veel tegen elkaar en zelfs nog minder tegen mij. Alleen mijn broer, Iwan, liet merken dat hij van me hield, maar niet vaak. Hij had het te druk met papa helpen op de boerderij. De weinige tijd die hij over had, hing hij rond in de buurt van Cluny Byrnes.

Oma was mijn enige hoop en ze glipte weg.

‘Ik hou van je, mijn liefje. Denk daaraan als het winter wordt en alles koud en dood lijkt. Het zal niet altijd zo blijven.’

Afgelopen zomer was het winter geworden in mama’s hart. Ze was nog steeds een bevroren vlakte waar het mij betrof.

‘Vroeger groeide de winterpostelein als een lila deken bij Bearwallow. Als ik één wens mocht doen dan zou ik een boeketje winterpostelein wensen.’

Oma zei altijd hetzelfde: ‘Als ik één wens mocht doen dan...’ Haar wensen hielden me bezig, en ik genoot ervan. Ze was te oud om ver de velden in te trekken. Het verste dat ik oma ooit heb zien lopen, was naar het huis van Elda Kendric. Ze was onze naaste buur en bijna even oud als oma. Toch konden oma’s gedachten over oceanen, bergen en valleien reizen en dat deden ze ook vaak als ik erom vroeg. Oma maakte me attent op vergeten paden en schatkamers, die ik pas veel later zou hebben ontdekt als ik het zelf had moeten doen. Om haar een plezier te doen speurde ik her en der in onze hoge bergen naar haar kostbare stukjes herinneringen. En het hield me van huis weg, en van mama’s verdriet en verwerping van mij.

Het was oma die me in het voorjaar het pad naar Bloomfield op stuurde zodat ik een mand vol madeliefjes en houstonia mee terug kon brengen. Ze leerde me hoe ik er een krans van kon maken en zette die op mijn hoofd. Ze vertelde me over Dragon’s Tooth, waar groensteen groeide die precies leek op de rug van het Schotland van Ian Forbes. Dat had hij in ieder geval gezegd.

Ik was er meerdere keren naartoe gegaan. Ik deed er een hele dag over om de berg te beklimmen en een stuk van die groensteen voor haar mee terug te brengen. Ik slenterde langs vijvers vol zonnebaarzen en holtes met kwakende kikkers. Ik vond zelfs de eik waarvan ze zei dat die zo oud moest zijn als de tijd zelf, of minstens even oud als zij.

Oma zat vol verhalen. Ze nam er altijd de tijd voor, goot woorden uit als honing op een koele ochtend, zoet en zwaar. Ze kende iedereen die zich vestigde in de steile kliffen, de graslanden en de dalen van ons opgetilde land. Wij, de familie Forbes, waren al vroeg naar deze hooglanden in de Great Smoky Mountains gekomen omdat we land en kansen wilden. De bergen deden opa aan Schotland denken. Laochailand Kai leidde hen hiernaartoe, samen met anderen. Elda Kendric kwam met haar echtgenoot, die nu al zo lang dood was dat oma zijn naam was vergeten. Misschien was mevrouw Elda die ook wel vergeten, want ze zei altijd dat ze niet over hem wilde praten. Vervolgens kwamen de families Odara, Trent, Sayre en Kent. Ook de families Connor, Byrnes en Smith ontbosten land. Oma zei dat als opa Ian niet was gestorven, hij met de familie verder had willen trekken naar Kentucky.

Ze hielpen elkaar allemaal zo veel mogelijk en hielden samen stand tegen de natuur en tegen God, en bouwden huizen voor zichzelf. Altijd keken ze uit naar indianen die konden komen om hen te vermoorden. Degenen die niet met de anderen een front vormden, stonden er alleen voor en stierven veelal. Enkelen die niet waren getrouwd, kwamen later en trouwden met mensen die er al woonden zodat we een samenraapsel vormden van verstotenen, afgesnedenen en mensen die beter konden worden vergeten.

‘We hadden allemaal zo onze redenen om wortel te schieten in deze bergen en de mist over ons hoofd te trekken, hoewel sommigen betere redenen hadden dan anderen,’ zei oma ooit. Sommigen

kwamen om te bouwen. Sommigen kwamen om zich te verstoppen. Iedereen deed er alles aan om te overleven.

Die ochtend – de ochtend dat oma stierf – ging ik naar Bearwallow voor winterpostelein. Ze wilde de winterpostelein graag hebben en dat was voor mij reden genoeg om te gaan. De bloemen groeiden inderdaad als een lila deken, net zoals oma had gezegd dat ze het zich herinnerde. Ik plukte een mandvol en nam ze mee terug voor haar. Ze zat in haar stoel op de veranda te slapen. Dat dacht ik tenminste tot ik dichterbij kwam. Ze was even wit als kornoeljebloesem en haar mond en ogen waren open. Toen ik de bloemen op haar schoot legde, bewoog ze niet en knipperde ook niet met haar ogen.

Ik wist dat ze bij me weggegaan was.

Het is vreselijk voor een kind om de dood in dergelijke volheid te bevatten. Ik had het al eens meegemaakt. Deze keer was het een grote brok wanhoop die ik doorslikte en die zich tot in mijn boten verspreidde.

Er was iets uit oma verdwenen of haar ontnomen tijdens mijn afwezigheid. Haar ogen stonden roerloos, nog geen zuchtje ontsapte aan haar geopende lippen. Ze zag er heel anders uit, meer als een verschrompeld maïsvel dat in een wilgen stoel was gezet. Iemand die op oma Forbes leek, maar oma helemaal niet was. Ze was zomaar weggegaan. Op dat moment begreep ik te veel en niet genoeg. Wat ik wist, deed vanbinnen zo'n pijn dat ik dacht dat ik zou sterven. Even deed ik dat ook. Ik liet in ieder geval het laatste sprankje hoop varen dat de zomer ervoor had overleefd.

Mama zette de klok op de schoorsteenmantel stil en bedekte de spiegel, zoals de gewoonte was bij ons in de hooglanden. Papa luidde de doods-klok. Hij luidde hem 87 keer, één keer voor elk jaar van oma's leven. Mijn broer, Iwan, werd weggestuurd om onze familieleden het trieste nieuws te brengen. De volgende dag zou-

den de meesten uit het geslacht Forbes en afstammelingen en verwanten samenkomen om oma naar haar laatste rustplaats op de berghelling te dragen.

Gervase Odara, de genezeres, kwam als eerste en bracht Elda Kendric mee, die nu de oudste vrouw in onze hooglanden was. Papa haalde de deur uit de scharnieren en legde deze op twee stoelen. Oma werd erop opgebaard. Eerst verwijderden de vrouwen haar kleren. Gervase Odara nam ze mee naar buiten om ze te wassen. Boven het vuur binnen werd water verwarmd. Mama schepte er wat van in een kom en gebruikte dat om oma's lichaam mee te wassen.

'Gorawen,' zei Elda Kendric terwijl ze oma's lange witte haar borstelde, 'U bent de laatste van de eersten die me heeft verlaten.'

Mama zei niets. Zij en Elda Kendric werkten verder in stilte. De oude vrouw keek af en toe naar mama, maar mama lichtte niet één keer haar hoofd op van waar ze mee bezig was en zei geen woord. Toen Gervase Odara weer was binnengekomen, hielp ze mama.

'Enkele dagen geleden nog maar vertelde ze me dat ze de machtige stem naar haar had horen roepen vanaf de berg.' Gervase Odara wachtte en keek even naar mama. Toen ze nog steeds niets zei, zei de genezeres: 'Ze vertelde me dat ze draalde vanwege Cadi.'

Toen ging mama's hoofd omhoog en ze keek nors naar Gervase Odara. 'Ik heb genoeg pijn zonder dat u de wond openscheurt.'

'Soms is het goed een wond te openen.'

'Dit is niet de tijd ervoor.'

'Wanneer dan wel, Fia?'

Mama draaide zich een beetje om en ik voelde dat ze me zocht. Ik trok me zo ver mogelijk terug in de schaduwen in de hoek en hoopte dat ze mij er niet de schuld van zou geven dat de vrouwen haar kwelden. Ik boog mijn hoofd en trok mijn knieën stevig tegen mijn borst. Ik wilde dat ik kleiner of onzichtbaar was.

Maar ik was geen van beide. Mama richtte haar blik op me. ‘Ga naar buiten, Cadi. Dit is geen plek voor jou.’

‘Fia...’ begon Gervase Odara.

Ik wachtte niet om te horen wat ze wilde zeggen maar schreeuwde: ‘Laat haar met rust!’ Ik kon de blik in mijn moeders ogen niet verdragen. Ze leek op een gevangen en gewond dier. ‘Laat haar met rust!’ schreeuwde ik opnieuw. Vervolgens sprong ik op en rende de deur uit.

De meeste familieleden moesten nog komen en daar was ik blij om. Als ze er al waren geweest, zou ik in een groep kijkende en fluisterende mensen zijn gerend. Ik zocht papa en vond hem terwijl hij een ceder aan het omhakken was die een eindje verderop stond. Ik stond lange tijd vanachter een boom naar hem te kijken. Het drong ineens tot me door hoelang ik hem al niet had horen lachen. Zijn gelaatsuitdrukking was meedogenloos terwijl hij werkte. Hij stopte een keer en veegde het zweet van zijn voorhoofd. Toen hij zich omdraaide, keek hij me recht aan. ‘Heeft mama je het huis uit gestuurd?’

Ik knikte.

Papa bracht zijn bijl weer omhoog en hakte een volgende diepe inkeping in de boom. ‘Ga de emmer halen en verzamel de spaanders. Geef ze aan haar. Het zal de stank in het huis verminderen.’

De vrouwen hadden daar al voor gezorgd, want de deuren en de ramen stonden open. Een briesje bracht de geur van voorjaar in de bergen binnen, die zich vermengde met de kamfer die ze op oma’s lichaam hadden gewreven. Een piepklein kopje zout stond op de vensterbank, kleine witte korrels die als zand op de vloer werden geblazen.

Mama was brooddeeg aan het kneden toen ik binnenkwam. Toen ze niet opkeek, pakte Gervase Odara de emmer met ceder-spaanders aan.

‘Dank je wel, Cadi.’ Ze begon een handvol langs oma uit te strooien die haar zwarte wollen jurk weer aanhad. Haar lange witte haar was afgeknipt en lag netjes opgerold op de tafel om tot rouwjuwelen te worden gevlochten. Misschien zou mama een witte vlecht toevoegen aan de roodgouden vlecht die ze droeg. Oma’s arme kale hoofd was bedekt met een witte doek die onder haar kin was vastgeknoopt. Haar mond was gesloten, haar lippen waren voor altijd tot zwijgen gebracht. Een tweede reep witte doek was om haar enkels gebonden, een derde om haar knieën. Haar handen, zo dun en vol eeltplekken, lagen over elkaar op haar borst. Twee glimmende koperen penny’s lagen op haar oogleden.

‘Morgen of overmorgen bij het vallen van de avond zal de zondeneter komen, Cadi Forbes,’ zei Elda Kendric tegen me. ‘Wanneer hij komt, moet jij naast je moeder gaan staan. Je tante Winnie zal het dienblad met het brood en de drinkbeker met vlierbessenwijn dragen. De zondeneter zal ons volgen naar de begraafplaats en dan zal hij alle zonden van je oma opeten en opdrinken zodat ze niet meer over deze heuvels zal ronddolen.’

Mijn hart huiverde bij de gedachte.

Die nacht sliep ik niet veel. Ik lag daar en luisterde naar het krassen van de uil buiten. Wie? Wie is de zondeneter? Wie? Wie zal oma als eerste zien nu ze naar het hiernamaals is gegaan? Wie? Wie zou er komen om mijn zonden weg te nemen?

De volgende dag ging het niet beter toen ik iedereen zag samenkomen. Drie ooms met hun vrouwen en tante Winnie en haar man waren gearriveerd. De neefjes en nichtjes wilden spelen, maar ik had geen zin. Ik verstopte me in de schaduwen van het huis en waakte over oma. Wanneer ze haar uiteindelijk in haar graf legden, zou ik haar niet meer zien. Tenminste niet meer totdat ik mijn schepper zou ontmoeten.

Mama stuurde me niet meer naar buiten. Ze zat in de voorjaarszon met de tantes. Jillian O'Shea gaf haar pasgeboren dochter de borst. De meesten waren blij dat de baby de naam Gorawen had gekregen. Ik hoorde iemand zeggen dat God nu eenmaal geeft en neemt. Er komt een Gorawen en er gaat een Gorawen.

Ik putte geen troost uit die woorden.

Vanuit mijn donkere hoek zag ik hoe elk familielid van oma en al haar vrienden kwamen om haar de laatste eer te bewijzen. Ze brachten allemaal iets mee om met de anderen te delen: whisky, zoete aardappels om te poffen, maïstaarten, melasse, zwezerik of gezouten varken voor de stoofschotel, die boven het vuur hing te pruttelen.

'Je moet iets eten, kind,' zei Gervase halverwege de tweede dag tegen me. Ik legde mijn hoofd op mijn armen en weigerde haar aan te kijken of antwoord te geven. Het leek me niet goed dat het leven doorging. Mijn oma lag opgebaard, gekleed in haar beste kleren en klaar voor de begrafenis. Maar de mensen praatten, liepen en aten zoals altijd.

'Luister eens, Cadi,' zei Gervase Odara. 'Je oma had een lang leven.'

Niet lang genoeg als je het mij vroeg.

Ik vroeg me af of ik me beter zou hebben gevoeld als oma me had verteld wat er ging gebeuren. Nu ik eraan terugdenk, denk ik dat ze het wist. Ik denk in ieder geval dat ze heeft gebeden of het eind mocht komen zoals het kwam, terwijl ik ergens anders was. In plaats van tegen me te zeggen dat ze ging sterven, stuurde ze me op pad om winterpostelein te zoeken en verliet dit leven terwijl ik weg was.

Alleen Iwan leek mijn verdriet te begrijpen. Hij kwam binnen en ging bij me zitten op oma's bed. Hij probeerde niet om me te laten eten of praten. Hij zei niet dat oma oud was en dat het haar tijd was om te sterven. Hij zei niet dat de tijd mijn wonden zou

helen. Hij pakte alleen mijn hand, hield die vast en streekte die in stilte. Na een tijdje stond hij op en vertrok weer.

De familie Kai kwam de tweede dag. Ik kon de vader, Brogan Kai, buiten horen met zijn zware, dwingende stem. De moeder, Iona, en haar kinderen kwamen binnen om hun deelneming te betuigen aan mama en mijn andere familieleden. Iona Kai's zoon Fagan kwam binnen en liep naar oma. Hij keek ernstig naar haar in al haar opsmuk. Hij was even oud als Iwan, bijna vijftien, maar hij leek ouder door zijn rustige houding en ernstige uitdrukking. Zijn moeder had maïstaarten meegebracht om te delen en ook enkele potten met in zuur gelegde watermeloen. Ze gaf ze aan een van mijn tantes en bleef een paar minuten bij mama zitten terwijl ze rustig tot haar sprak.

Toen de zon onderging, begonnen de mensen steeds rustiger te praten en uiteindelijk sprak niemand meer. Ik voelde het verschil in het huis. De rustige vrees had plaatsgemaakt voor een duisternis die zwaarder te dragen was. Het overlijden van oma had iets in het huis gebracht wat met geen woorden te beschrijven was. Ik voelde het groeien en ons omsluiten als de nacht, steeds dichterbij om ons heen toen de dag ten einde liep.

Het was angst.

Papa ging in de open deur staan. 'Het is tijd.'

Gervase Odara kwam naar me toe en hurkte neer waarbij ze mijn handen stevig in de hare nam. 'Cadi, je moet luisteren. Kijk niet naar de zondeneter. Heb je me begrepen, kind? Hij heeft allerlei vreselijke dingen op zich genomen. Als je naar hem kijkt, zal hij je het boze oog geven. Sommige zonden die hij bij zich draagt, zouden op jou kunnen overspringen.'

Ik keek op naar mama. Ze stond in het lamplicht. Haar gezicht stond gespannen en haar ogen waren gesloten. Ze wilde zelfs toen niet naar me kijken.

Gervase Odara pakte mijn kin en draaide mijn gezicht zodat ik weer in haar ogen moest kijken. ‘Heb je me begrepen, Cadi?’

Wat heeft dat nu nog voor zin, wilde ik zeggen. Oma is al dood. Wat er over was, was een koud lichaam, niet het deel van haar dat ertoe deed. Iemand hoefde maar naar haar te kijken om te weten dat haar ziel was vertrokken. Hoe kon er nu iemand komen om dingen in orde te maken? Het was voorbij. Over. Ze was weg.

Maar Gervase Odara bleef aandringen totdat ik knikte. Ik begreep er toen niets van en de afrekening kwam pas veel later. Toch ondermijnde de houding van de genezeres mijn moed. Bovendien had ik toen al geleerd dat ik beter geen vragen kon stellen. Ik had wel eens van de zondeneter gehoord, maar niet tot in details. Men sprak niet vaak en zeker niet lang over de meest gevreesde man van de mensheid.

‘Hij zal de zonden van je oma wegnemen en ze zal in vrede rusten,’ zei Elda Kendric van dichtbij.

Zou hij ook komen om mijn zonden weg te nemen? Of was het mijn lot om ze met mee te nemen in het graf en gekweld te worden in de hel voor wat mijn wrede geest had veroorzaakt?

Mijn keel werd strak dichtgeknepen.

De geheime zonden die oma hadden belast, waren tussen haar en de zondeneter, die ze van haar zou wegnemen. Er zou nooit rust voor mij zijn. Iedereen die aanwezig was, wist wat ik had gedaan. Dat dachten ze althans.

‘Ga bij je moeder staan, kind,’ zei mijn vader tegen me. Dat deed ik en ik voelde heel zacht haar hand. Toen ik met zo veel verlangen opkeek dat mijn hart pijn deed, sprak ze zacht en brak een twijgje rozemarijn af dat ze vasthield.

‘Gooi dit in het graf als het is afgelopen,’ zei ze zonder naar me te kijken.

Vier mannen tilden oma op en droegen haar de deur uit. Papa

droeg een fakkel en leidde de stoet het pad op naar de begraafplaats op de berghelling. De nachtelijke lucht leek kouder dan anders en ik rilde terwijl ik naast mijn moeder liep. Haar gezicht was kalm en somber. Haar ogen waren droog. Anderen droegen fakkels om ons pad te verlichten. Het was volle maan, maar die werd verhuld door een dikke laag mist die binnensijpelde door de bergengte. Het leken net lijkleke vingers die naar ons reikten. Donkere schaduwden dansten tussen de bomen terwijl we passeerden en mijn hart klopte uitzinnig. Ik kreeg kippenvel toen ik voelde dat een andere aanwezige zich bij de stoet aansloot.

De zondeneter was er, als een koude windvlaag in mijn nek.

Papa en zijn broers hadden een hek rondom de begraafplaats geplaatst om te voorkomen dat wolven en andere beesten gingen graven. Oma had me ooit verteld dat ze vond dat papa een mooi stuk grond had gekozen. Het was een hooggelegen plaats waar degenen die er werden begraven, droog en veilig zouden zijn en een prachtig uitzicht hadden op het dal beneden en de hemel boven.

Ik stapte vlak achter mijn moeder het hek binnen en ging naast haar staan. Mijn tante Winnie droeg het dienblad waarop het brood lag dat mama had gebakken, en waarop de drinkbeker met vlierbessenwijn stond. Er was een lang, diep gat gegraven en de aarde was opgehoopt. Oma, die op haar lijkbaar lag opgebaard, werd op die hoop roodbruine, rotsachtige grond gelegd. Tante Cora spreidde een witte doek over oma uit en tante Winnie stapte naar voren en zette het dienblad op het lichaam.

Een stilte daalde over de menigte neer die zo intens was dat zelfs de krekels en kikkers stil werden.

Niemand verroerde zich.

Niemand haalde adem.

Ik keek omhoog en zag mama's gezicht roodgoud gloeien in het licht van de fakkel. Ze had haar ogen stijf dicht. Toen het hek

klikte, wendden degenen die bijeen waren gekomen, zich van oma af en keerden haar hun rug toe. Ik deed hetzelfde. Het haar op mijn hoofd jeukte toen ik het zachte geluid van de voetstappen van de zondeneter hoorde.

Het was zo stil dat ik het brood hoorde breken. Ik hoorde hem de wijn doorslikken. Was het honger naar zonden die hem deden eten als een uitgehongerd dier? Of wilde hij zijn vreselijke plicht gauw vervullen en van deze plaats weg, net als degenen die met hun rug naar hem toe stonden en hun ogen stijf dicht hielden uit angst in zijn boze ogen te kijken?

Stilte volgde op zijn haastige maaltijd en vervolgens slaakte hij een huiverende zucht. 'Ik schenk u nu verlichting en rust, Gora-wen Forbes, lieve vrouw, zodat u niet over velden of bergen of paden zult dolen. Voor uw rust verpand ik mijn ziel.'

Ik kon er niets aan doen. Zijn stem was zo diep en teder en verdrietig dat ik medelijden met hem had en me omdraaide. Heel even maar ontmoetten onze ogen elkaar. Toen deed ik de mijne stijf dicht bij het zien van de vreemde en angstaanjagende aanblik die hij bood. Toch was er genoeg tijd verstreken om alles vanaf die dag te veranderen.

Niets zou meer hetzelfde zijn.

'Niets verloren,' zei hij zacht. Het rustige geluid van zijn voetstappen stierf weg toen hij het hek uit liep. Ik keek, maar de duisternis had hem al verzwolgen.

De krekels tjirpten weer en ergens vlakbij kraste de uil. Wie? Wie is de zondeneter? Wie? Wie is hij? Wie?

Iedereen haalde weer adem, als een collectieve zucht van verlichting en dankbaarheid omdat het nu voorbij was en oma in vrede zou rusten. Mama begon hard te huilen met diepe, hartverscheurende snikken van ontroostbaar leed. Ik wist dat ze niet alleen om oma rouwde. Anderen huilden met haar mee toen de gebeden

werden uitgesproken. Oma werd neergelaten in haar rustplaats. Dierbaren kwamen een voor een naar voren en wierpen twijgjes rozemarijn. Toen alles was gezegd en gedaan, nam papa mama in zijn armen en droeg haar weg van de begraafplaats.

Ik bleef treuzelen en keek toe hoe twee mannen aarde op oma schepten. Elke schep aarde maakte een koude plof van binnen. Eén man keek op van zijn werk. ‘Ga nu, meisje. Ga terug naar huis met de anderen.’

Toen ik door het hek ging, draaide ik me even om en liet mijn blik dwalen over de anderen die op de begraafplaats te rusten waren gelegd. Mijn opa Ian was de eerste geweest, gevolgd door een zoon die op een donderdag was gestorven nadat hij over vreselijke buikkrampen had geklaagd. Drie nichtjes en een tante waren binnen een week overleden aan koorts. En dan was er de steen voor Elen.

Halverwege op weg naar huis keek ik naar het twijgje rozemarijn dat mama me had gegeven. Ik had vergeten dit in het graf te gooien. Ik wreef het tussen mijn handpalmen en verpulverde de kleine zilverschachtige blaadjes, waardoor de geur vrijkwam. Ik sloeg mijn handen voor mijn gezicht, snoof de geur op en huilde. Zo stond ik daar, alleen in de duisternis, tot Iwan terugkwam om me te halen. Hij hield me even stevig vast en zei niets. Vervolgens pakte hij mijn hand en kneep erin. ‘Mama maakte zich zorgen over je.’

Hij wilde me troosten maar ik wist dat het een leugen was. We wisten het eigenlijk allebei.

Ik bleef buiten aan het eind van de veranda en liet mijn benen over de rand bungelen. Terwijl ik op de onderste lat leunde, legde ik mijn hoofd op mijn armen en luisterde naar tante Winnie, die een gezang uit Wales zong dat oma haar had geleerd. Anderen stemden in. Papa en de andere mannen dronken whisky en hadden

weinig belangstelling voor het eten dat de vrouwen hadden klaargemaakt.

‘Wat bedoelde hij met “niets verloren”?’ vroeg iemand.

‘Misschien bedoelde hij dat Gorawen Forbes niet zo veel zonden had als ze gehad zou kunnen hebben na zo’n lang leven.’

‘Misschien heeft hij de afgelopen twintig jaar zo veel zonden op zich genomen, dat die van haar niet veel verschil zullen maken.’

‘Hou op met over de man praten,’ zei Brogan Kai streng. ‘Hij heeft zijn plicht gedaan en hij is weg. Vergeet hem.’

Niemand had het nog over de zondeneter, die avond, toen het verdriet zo openlijk en onbeschaamd was.

Moe van lichaam en geest ging ik naar binnen en rolde me op op het bed van oma. Toen ik haar deken over me heen trok, sloot ik mijn ogen en voelde me getroost. Ik kon nog steeds haar geur ruiken, vermengd met de rozemarijn op mijn handpalmen. Enkele minuten deed ik of ze nog leefde en het goed maakte, of ze in haar stoel op de veranda zat terwijl ze luisterde naar iedereen die verhalen vertelde over haar en opa en ontelbare anderen van wie ze hadden gehouden. Toen begon ik te denken aan oma die diep in dat graf lag, bedekt door de roodbruine aarde van de bergen. Ze zou niet opstaan om weer over deze heuvels te dolen omdat er iemand was gekomen en haar zonden had weggenomen.

Of had hij dat niet gedaan?

Ergens daar buiten in de wildernis, helemaal alleen, was de zondeneter. Alleen hij wist of het was gelukt om te doen waarvoor hij was gekomen.

Waarom was hij eigenlijk gekomen? Waarom had hij zich niet verstopt en gedaan of hij de doodsklok niet had horen weerklinken in de bergen? Waren de zonden van één leven niet genoeg om te dragen, zonder de zonden op zich te nemen van iedereen die in de laagten en dalen van onze bergen woonde en stierf? Waarom

zou hij het doen? Waarom zou hij zo veel lasten dragen, wetend dat hij in de hel zou branden voor mensen die bang voor hem waren en die hem verachtten, die hem zelfs nooit recht in het gezicht durfden kijken?

En waarom had ik zo'n medelijden met hem als ik aan hem dacht?

Zo jong als ik was, wist ik het.

Voor me lagen zeventig of tachtig jaar uitgestrekt, lange jaren die ik nog te leven had als ik de gesteldheid van oma had. Jaren om te leven met wat ik had gedaan.

Tenzij...

'Vergeet hem,' had Brogan Kai bevolen.

Toch fluisterde een rustige stem in mijn oor: 'Zoekt en gij zult vinden. Vraagt en gij zult antwoord krijgen...'

En ik wist dat ik dat zou doen, wat er ook van kwam.